

Եւսեբիոսի ժամանակագրութեան հայերէն ձեռագիրները: Այս վերնագրով մի հետաքրքրական յօդ-
ած է տպուել լեզուագիտական Hermes թերթի
ըջին՝ երեսներորդ հատորում որի հեղինակն է
Թահաչակ պատմաբան պրոֆեսոր Մոմզէնը: Նա
ըշում է նախ և կարևոր ծանօթութիւններ տալիս
Եւսեբիոսի ժամանակագրութեան հայկական թարգ-
մանութեան մինչև այժմ յայտնի 3 ձեռագիրների
մասին: որոնցից 2 առաջինները Վենետիկի Մխի-
թարեանց մօտ են և գործ են դրուել մինչև այժմ
հղած հրատարակութիւնների համար: իսկ երրորդը,
որ Մայր Աթոռի մատենադարանումն է գտնուում՝
նօթ է եղել միայն Պետերմաննի տուած մի փոք-
րիկ նմուշով: Ահա այս վերջին ձեռագիրն է, որի
ընդամենը Մոմզէնի առաջարկութեամբ համեմատու-
թիւններ է արել Մայր Աթոռիս միաբան Գալուստ
Տէր Մկրտչեանցը: և մեծարժան գիտնականը ծանօ-
թանալով այդ աշխատութեան արդիւնքի հետ Մար-
բուրդի համալսարանի արևելեան լեզուների Պրո-
ֆեսոր հայագէտ Իւստիի թարգմանութեամբ:
ներկայացնում է այս յօդուածի մէջ իւր հանած եզ-
րակացութիւնը: Երևան է գալիս: որ ս. Էջմիածնի
ձեռագիրն է միայն հիմնական: իսկ միւս երկուսը
ընդ արտագրութիւն են նորանից: այնպէս՝ որ մին
առանձնյատուկ ոչինչ չունի: իսկ միւսը թէ և ունի
տարբեր շատ տեղեր: բայց դժբա առհասարակ սըր-
բագրութիւն են արտագրողի կողմից՝ աւելի ճիշդ
միտք դուրս բերելու նպատակով կատարուած: Պէտք
է ենթադրել, որ ս. Էջմիածնի ձեռագիրը 1696 թ.
ին Թոխաթում է եղել: ուր այդ ժամանակ արտա-
գրուել է Մխիթարեանց ձեռագիրներից մէկը: իսկ
1790 թ. ին Կ. Պօլսում: ուր նոյն միջոցին Մխիթա-
րեանց միւս ձեռագիրն է արտագրուել: Աւգերիան:
որ հրատարակել է ժամանակագրութեան հայերէնը
և լատիներէն թարգմանութիւնը: իւր 1802—1809 թ.
Կ. Պօլսում գտնուած ժամանակ ձեռքի տակ է ու-
նեցել դեռ մայր ձեռագիրը: և նորա թողած համե-
մատութիւններով կարելի է հաստատել, որ դա յիշա-
ւի ուրիշ մէկը չէ եղել քան Մայր Աթոռի մատե-
նադարանում գտնուածը: Այդ պարզ երևում է նաև
նորանից: որ երկուսն էլ բոլորագրով են գրած և
ունեն իրենց վերայ մի Գրէթէ Է-Ն-Ն-Ն-Ն կնիք: որ
ըստ Աւգերեանի Գրիգոր Պաշլաուունին է եղել: բայց
ըստ Իւստիի աւելի հաւանական կարծեաց՝ Գրիգոր
Տղան: Պետերմաննը 1864 թ. ին այս ձեռագիրը
շատ որոնել է Կ. Պօլսում և չէ գտել: ուրեմն ար-

դէն փոխադրուած էր այնտեղից: Իսկ երեք ձեռա-
գիրների նոյն ծագումը յայտնի է նորանից: որ ե-
րեքի մէջ ևս պակաս և սխալ տեղերը նոյն են:
Այսպիսով պարզուում է: որ քննադատութեան հա-
մար նշանակութիւն ունի միայն ս. Էջմիածնի ձե-
ռագիրը: և որովհետև Եւսեբիոսի ժամանակագրու-
թիւնը նախնի պատմագրութեան ամենակարևոր գոր-
ծերից է՝ Մոմզէն առաջարկում է մի նոր հրատա-
րակութիւն ձեռնարկել այս ձեռագրի վրայով:

Բացի հայերէնից կան այս ժամանակագրութեան
լատիներէն և ասորերէն թարգմանութիւնները և
յունարէն բնագրից միայն հատուածներ:

Դրօշակ, պատմուածք Գ. Լեֆորի. թարգ.
Գէորգ ք. Մկրտումեանց: Թիֆլիզ. 1895.—Մի փոք-
րիկ զրոյց է սա Փրանս—պրուսական պատերազմից:
հայրենասիրական գաղափարով: Թէ բովանդակու-
թիւնը և թէ թարգմանութեան ոճը ընթերցանու-
թեանը արգելք եղող ոչինչ չեն ներկայացնում:
Թէ և յանձնարարելու համար էլ առանձին ոչինչ
չունին: Գինն է 8 կոպէկ:

Նոր Փշիկ. խմբագրեց Գէորգ Բաբուրեանց:
Թիֆլիզ. 1895. գինն է 5 կոպ.—Մի փոքրիկ ժողո-
վածու դասագրքերից քաղուած հատուածների: որի
համար կարելի էր գուցէ ընթերցողներ գտնել դպ-
րոցում չեղած մարդոց մէջ և ներել: ինչպէս երև-
ում է դեռ պատանի՝ Իմէ-ճիլ: իւր անուն վաս-
տակելու տենչը (նա խոստանում է շուտով ուրիշ
նման գրքոյկներ ևս ընծայել): եթէ նա աւելի լաւ
ընկերներ իմացող աշխատակիցներ կունենայ այ-
սուհետև: որոնք այսպիսի անմիտ բան չեն թարգ-
մանի օր: «ես չեմ կարողանում նայել (НАГЛЯДѢТЬСЯ)
նրա հրաշալի փետուրներին: բայց ոտքերը ես չեմ
էլ տեսել և ձայնն էլ չեմ լսել»:

Քամալեանց, Ս. Աստուած չճանաչող: Թիֆլիզ
— Այս գրքոյկը: ինչպէս և հեղինակի միւս փոքրիկ
գրոյցները: կարգացուում է հետաքրքրութեամբ:
որովհետև ժամանակակից անցքերի վերաբերեալ մի
դէպքի պատմութիւն է: «Աստուած չճանաչողը»
մի կտրիճ տղամարդ է: որ իւր անվեհերութեամբ
ու քաջութեամբը սարսափ է ձգում հարստահարին
թիւրքերի վրայ և կարողանում է իւր ընտանիքի
գոյքն ու պատիւը ապահովել նոցանից: